

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยเป็นชาติที่มีประชาชนแตกต่างหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีสิทธิและหน้าที่เหมือนกับคนไทยทุกประการ ประกอบด้วยชนเผ่าต่างๆ อาทิ เช่น แม้วหรือม้ง กระเหรี่ยง เย้าหรือเมี่ยน มูเซอหรือลาหู่ อีเก้อหรืออาข่า ลีซอ ลัวะ เป็นต้น ซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองทางด้านวัฒนธรรม ชนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ความเชื่อ และ ค่านิยม จำนวนชาวเขาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีประมาณ 800,000 คน (กรมประชาสงเคราะห์, 2540) ส่วนใหญ่ดำรงชีพอยู่บนพื้นที่สูงในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือและ ภาคกลาง รวมทั้งสิ้น 20 จังหวัด

“ชาวเขา” อาจเรียกอีกอย่างว่า “คนไทยต่างวัฒนธรรม” การดำรงชีพจากอดีตจนถึงปัจจุบันชาวเขาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ได้แก่ การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะ ในทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบสูงบนภูเขาที่มีอากาศหนาวเย็นตลอดปี จึงเอื้อต่อการเพาะปลูกพืชเมืองหนาวได้แก่ พืชผักซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจระยะสั้น (3-5 เดือน) เช่น กะหล่ำปลี แครอท ผักกาดทางหงษ์ เป็นต้น และผลไม้เมืองหนาว ซึ่งเป็นพืชยืนต้น (3-5 ปี) เช่น บัวย ท่อ พลับ สาลี่ เป็นต้น จากสภาพการประกอบอาชีพดังกล่าว ทำให้วิถีชีวิตชาวเขามีความจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทรัพยากรดิน แหล่งต้นน้ำลำธาร และป่าไม้ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการทำมาหากิน แต่เมื่ออัตราการเพิ่มของประชากรมีมากขึ้น ทำให้ชาวเขายังต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสมดุลทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนหลักการปลูกพืชเชิงอนุรักษ์แก่ชาวเขาอย่างต่อเนื่องก็ตามแต่หากไม่แสวงหาทางเลือกหรือทางออกให้แก่ชาวเขาในด้านประกอบอาชีพ ทางเลือกอื่น ๆ อาจทำให้สถานการณ์การบุกรุกแผ้วถางทรัพยากรป่าไม้ เพื่อเป็นพื้นที่ทำกิน ขยายผลจนส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรส่วนรวมของประเทศในขั้นวิกฤต

ปัจจุบันชาวเขาที่มีถิ่นฐานบนพื้นที่สูง มักประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ อีกทั้ง การกระทบกระทั่ง และความขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐในด้านการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะชาวเขาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตหวงห้ามของทางราชการได้แก่ เขตป่าสงวน

แห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งในเขตพื้นที่ดังกล่าวได้มีบทบัญญัติของกฎหมายอย่างชัดเจนถึงการจำกัดสิทธิ์หลายประการที่ห้ามการดำเนินการใดๆ ซึ่งข้อห้ามดังกล่าวล้วนส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตการประกอบอาชีพของชาวเขา สิ่งเหล่านี้จึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ภาครัฐต้องแสวงหาทางออก เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุขของชาวเขา ขณะเดียวกันอีกเหตุผลหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญของชาวเขาในหลายพื้นที่ คือ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สภาพดินในพื้นที่ทำกินขาดความอุดมสมบูรณ์แหล่งน้ำการเกษตรแห้งขอดในฤดูแล้ง ส่งผลให้อัตราผลผลิตมีจำนวนลดลง ประกอบกับราคาผลผลิตตกต่ำทำให้รายได้ของครอบครัวชาวเขาลดน้อยลงมาก ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตและค่าใช้จ่ายของบุคคลในครอบครัวบาง ครอบครัวต้องประสบภาวะหนี้สินจากการประกอบอาชีพและเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น จากสภาพการณ์ดังกล่าว จึงเป็นหน้าที่ของสังคมไทย ทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะช่วยกันคิดพิจารณาเพื่อแสวงหาทางออกของปัญหานบนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เหมาะสม

รัฐบาลชุดปัจจุบันโดย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้ประกาศวาระแห่งชาติ (National Agenda) ว่าด้วยเรื่อง “การแก้ปัญหาความยากจน” โดยได้แสดงปาฐกถาถึงแนวคิด ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของรัฐบาลคือ “การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบคู่ขนาน (Dual Track)” คือการส่งเสริมเศรษฐกิจมหภาค (Macro) ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานล่าง (Micro) สำหรับเศรษฐกิจฐานล่างหรือรากหญ้า (Grass root) นั้น มีหลักการพื้นฐาน 3 ประการคือ “การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และขยายโอกาส” ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในที่สุด

การที่สังคมไทยโดยเฉพาะชุมชนชาวเขาจะก้าวไปให้บรรลุเป้าหมาย “ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้” นั้น จำเป็นที่ชุมชนต้องมีการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ถึงปัญหาและขีดความสามารถหรือศักยภาพของตนเอง โดยร่วมกันค้นหาและกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองร่วมกันเป็นหลัก โดยมีองค์กรภายนอกเป็นเพียงผู้มีส่วนสนับสนุนไม่ใช่ผู้กำหนดอีกต่อไป กลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ๊ะ หมู่ 13 ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกลุ่มองค์กร ชุมชนและกลุ่มอาชีพหนึ่งในชุมชนบ้านแม่แจ๊ะ มีประชากรทั้งสิ้น 447 คน แยกเป็นชาย 227 คน หญิง 220 คน ในจำนวนนี้มีสตรีเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์สตรี ตามกฎระเบียบของกลุ่ม จำนวน 19 คน กลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ๊ะ ก็มีประสบการณ์ในด้านปัญหาความยากจน ปัญหานี้สิน ปัญหายาเสพติด เป็นต้น แต่กลุ่มสตรีออมทรัพย์ก็มีพัฒนาการโดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงสภาพปัญหาที่ผ่านมาและกำหนดแนวทางการพัฒนาตนเองเป็น

ลำดับๆ จนถึงปัจจุบัน กลุ่มสตรีออมทรัพย์บ้านแม่แจ่มจะมีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน มีรูปแบบวิธีการคิดโดยสมาชิกกลุ่มเอง มีการเรียนรู้ที่จะกำหนดทิศทางการพัฒนากลุ่มในอนาคตกลุ่มสตรี เป็นกลุ่มหนึ่งในชุมชนชาวเขา ที่มีบทบาทของผู้ผลิตในครอบครัวร่วมกับผู้ชายหรือสามี นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาหมู่บ้านอีกด้วย สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ่มเพื่อเรียนรู้กระบวนการทำงานของกลุ่มและแนวทางในการพัฒนากลุ่มที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมในชีวิตของผู้ศึกษา ซึ่งมักจะนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนชาวเขา เข้าไปในพื้นที่ต่างๆ ที่มีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนและเหมาะสมอีกทั้งยังอาจนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ได้อีกต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ่ม หมู่ที่ 13 ตำบลแม่ณาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์สตรี โดยใช้เครื่องมือ SWOT ในการวางแผนกลยุทธ์

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์สตรี โดยใช้เครื่องมือ SWOT
2. ทำให้ทราบถึงกระบวนการวางแผนกลยุทธ์และการสร้างกลยุทธ์ทางเลือกในการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์สตรี

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากร
 - ประชากรศึกษาเฉพาะสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์สตรี จำนวนสมาชิก 19 คน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 2.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ่ม หมู่ที่ 13 ตำบลแม่ณาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

2.2 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่ม ออมทรัพย์สตรี

2.3 การสร้างกลยุทธ์ทางเลือกของกลุ่มออมทรัพย์สตรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มออมทรัพย์สตรี หมายถึง คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ๊ะ หมู่ที่ 13 ตำบลแม่जार อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

การดำเนินงานของกลุ่ม หมายถึง การจัดตั้งกลุ่ม การพัฒนาสมาชิก กิจกรรมกลุ่ม และ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการรวมกลุ่ม

การบริหารจัดการกลุ่ม หมายถึง การบริหารจัดการกลุ่มที่มีโครงสร้างองค์กร กิจกรรม กฎระเบียบการปฏิบัติของกลุ่มที่ชัดเจน

SWOT หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์องค์กรกลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ๊ะ เพื่อการวางแผนกลยุทธ์ที่เหมาะสมต่อการพัฒนากลุ่ม ได้แก่

- S ย่อมาจาก Strengths คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรของกลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ๊ะที่เป็นบวก ซึ่งกลุ่มนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
- W ย่อมาจาก Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรของกลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ๊ะ ที่เป็นลบหรือการดำเนินการภายในกลุ่มที่ทำไม่ได้ดี
- O ย่อมาจาก Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรกลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ๊ะ บรรลุวัตถุประสงค์
- T ย่อมาจาก Threats คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางหรือเป็นปัญหาต่อการทำงานขององค์กรกลุ่มออมทรัพย์สตรีบ้านแม่แจ๊ะไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์